

УДК 005.334:658.15

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ

Олена Шишкіна

Національний університет «Чернігівська політехніка», Чернігів, Україна

Резюме. Досліджено сутність та роль промислових підприємств у національній економіці в умовах ризику і невизначеності. Встановлено, що внаслідок дії ризикоформуючих факторів виникають численні фінансові ризики, які негативно впливають на процеси функціонування і розвиток промислових підприємств. Структуровано основні проблеми діяльності промислових підприємств, що спричинені впливом зовнішнього і внутрішнього середовища. Систематизовано термінологічні проблеми розуміння «промислового підприємства» як економічної категорії. З метою розуміння сутності промислового підприємства було уточнено спектр функцій властивих промислому підприємству. До ключових функцій промислового підприємства віднесено три групи: загальні (виробнича, відтворювальна, інтеграційна, стабілізуюча і збірна), внутрішньо організаційні (адміністративна, економічна, фінансова, комерційна, науково-технічна, соціальна, інформаційна), та функції зумовлені сферою діяльності, територіальним розміщенням та специфічними особливостями (бюджетно-податкова, містоутворююча, соціально-стимулююча, інноваційна, інвестиційна). Встановлено взаємозв'язок і взаємозалежність функцій та складових загальної політики й визначено фінансові та ринкові ризики промислового підприємства, що виникають у ході їх реалізації. З метою деталізації впливу різних видів фінансових та супутніх їх ризиків та розроблення зваженої системи управління ризиками, визначено основні види промислових підприємств за різними класифікаційними ознаками, а саме: за видами економічної діяльності, за ступенем охоплення підприємством різних стадій виробництва, за ступенем спеціалізації та за масштабами виробництва однотипної продукції, за призначенням готової продукції, за характером процесу переробки сировини, за часом роботи протягом року, за розміром, за формою власності, за технологічною (територіальною) цілісністю і ступенем підпорядкованості, за належністю капіталу.

Ключові слова: фінансові ризики, управління ризиками, промислові підприємства, політика управління, система управління, стратегія і тактика управління.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.02.164

Отримано 31.03.2020

UDC 005.334:658.15

CLASSIFICATION OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF FINANCIAL RISK MANAGEMENT

Olena Shyshkina

National University «Chernihiv Polytechnics», Chernihiv, Ukraine

Summary. The essence and role of industrial enterprises in the national economy under risk and uncertainty conditions are investigated in this paper. It is determined that risk-forming factors cause numerous financial risks negatively affecting the industrial enterprises operation and development. The basic problems in the industrial enterprises operation caused by the influence of the external and internal environment are structured. Terminological problems of «industrial enterprise» understanding as the economic category is systematized. In order to understand the essence of industrial enterprise, the range of functions typical for industrial enterprise is specified. The main functions of industrial enterprise include the following three groups of function: general (production, reproduction, integrative, stabilizing and combined); internally organizational (administrative, economic, financial, commercial, scientific and technical, social, informational); functions related to the field of activity, location and specific features (fiscal, city-forming, social-stimulating, innovative,

investment). The interrelation and interdependence of functions and components of general policy are defined and financial and market risks of industrial enterprise occurring during their implementation are determined. In order to specify the impact of different types of financial and related risks and to develop a sound risk management system, the main types of industrial enterprises are defined according to different classification characteristics such as: types of economic activity; degree of different production stages covered by the enterprise; degree of specialization and scale of similar products manufacturing; finished product assignment; type of raw material processing; operation time during the year; size; form of ownership; technological (territorial) integrity and degree of subordination; capital affiliation..

Key words: financial risks, risk management, industrial enterprises, management policy, management system, management strategy and tactics.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.02.164

Received 31.03.2020

Постановка проблеми. Стабільне функціонування промислових підприємств є необхідною умовою і визначальним чинником забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Вітчизняній економіці властиві ознаки, які дозволяють стверджувати про наявність деструктивних процесів і затяжної фінансово-економічної кризи, котра є суттєвою перепорою для розв'язання комплексу проблем, властивих промисловим підприємствам, які, серед іншого, знаходять відображення у значних фінансових втратах. Наслідки цих фінансових втрат можуть різнитися залежно від сили впливу ризикоформуючих факторів на кінцеві показники діяльності підприємства. А з огляду на широкий спектр діяльності промислових підприємств, що належать до різних галузей, виникає потреба у групуванні за певними класифікаційними ознаками і функціональним призначенням з метою розроблення зваженої системи управління ризиками, що доводить необхідність даного наукового дослідження.

Вищезначені та інші проблеми промислових підприємств спричиняють значну кількість фінансових ризиків, а висока ймовірність їх прояву здатна нанести суттєву шкоду промислового підприємству та поставити під загрозу не тільки перспективи його розвитку, а й сам факт існування. Таким чином, актуальність управління ризиками, з метою мінімізації/нейтралізації можливих фінансових втрат не викликає заперечень. Вирішенню проблеми управління ризиками сприяє групування промислових підприємств за різними класифікаційними ознаками, що дозволить розробити адекватні ринкові механізми реагування на виникнення і посилення негативного впливу ризикоформуючих факторів. У зв'язку з цим, удосконалення існуючої систематизації і класифікації промислових підприємств з уточненням їх функціонального призначення є необхідною передумовою розроблення методологічної основи управління фінансовими ризиками промислових підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика забезпечення стабільного функціонування і стійкого розвитку промислових підприємств знаходить відображення у численних науково-прикладних дослідженнях вітчизняних і іноземних науковців, серед яких вважаємо доцільним виділити наукові здобутки І. Ансоффа, Р. Акоффа, Ст. Біра, П. Друкера, М. Мескона, М. Портера, Д. Стігліца, Е. Демінга, Дж. Харрінгтона, А. Фейгенбаума та ін. Методологічні проблеми управління фінансовими ризиками у контексті функціонування і розвитку підприємств реального сектору економіки, зокрема промислових підприємств знаходиться в центрі уваги І. А. Бланка, А. А. Лобанова, А. Г. Грязнова, Р. В. Пікус, А. О. Старостіної, М. В. Чекулаєва, А. В. Чугунова і багатьох інших науковців.

Проведені теоретико-прикладні дослідження процесів функціонування і розвитку промислових підприємств різних видів діяльності, із використанням теоретичних та емпіричних методів, дозволи виявити низку спільних проблем притаманних більшості означених суб'єктів. У структурі загальних проблем промислових підприємств вважаємо доцільним виділити такі: конфлікт інтересів власників, топ-менеджменту і робітників

підприємства; відсутність або недостатній рівень відповідальності за рішення, що призвели до зневажання інтересами підприємства у наслідок чого підприємству були завданні збитки, у тому числі такі, які негативно вплинули на перспективні позиції на товарних, ресурсних та інших видах ринків; неефективна та непрозора діяльність апарату управління; нерівномірний й недостатньо обґрунтований розподіл ресурсів (у тому числі, фінансових, інформаційних та інших) між структурними підрозділами і напрямками/видами діяльності; значний ступінь фізичного зносу основних засобів, який спричинює збільшення відсотку браку, що підвищує валові витрати підприємстві й негативно впливає на параметри конкурентоспроможності продукції, що виготовляється; високий рівень морального зношення основних засобів, який не дозволяє використовувати нові технології і випускати новітню продукцію; невідповідність технології, що використовується сучасним потребам ринку, що знижує ймовірність залучення інвестиційних ресурсів необхідних для оновлення обладнання і устаткування; тривалий термін розроблення інновацій, наявність значних бюрократичних перепон для отримання авторських прав, патентів, ліцензій тощо; нестача фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проєктів; недосконалість законодавчого поля, яке б гарантувало потенційним інвесторам захист їх інвестиційних вкладень від рейдерських атак, поглинань тощо, що негативно позначилося на інвестиційній привабливості як окремого підприємства, регіону, так і країни загалом. Нейтралізувати і мінімізувати негативний вплив цих проявів на функціонування і розвиток промислових підприємств можливо шляхом розроблення і впровадження зваженої системи управління ризиками, саме ці аспекти отримали недостатнє відображення у науковій літературі.

Метою статті є дослідження сутності і функціонального призначення промислових підприємств та обґрунтування необхідності управління фінансовими ризиками у процесі реалізації загальної політики розвитку орієнтованої на досягнення тактичних і стратегічних цілей.

Постановка завдання. Реалізація поставленої мети потребує формулювання і вирішення низки окремих завдань, до яких варто віднести: дослідження термінологічних проблем розуміння сутності промислових підприємств як економічної категорії; визначення характерних ознак і функціонального призначення промислового підприємства; встановлення взаємозв'язку та взаємозалежності функцій, складових загальної політики, фінансових та ринкових ризиків промислового підприємства; дослідження різних видів промислового підприємства за різними класифікаційними ознаками в контексті управління ризиками.

Виклад основного матеріалу. Необхідність побудови ефективної системи управління фінансовими ризиками промислового підприємства потребує розуміння сутності об'єкта, в діяльності якого виникають фінансові ризики котрі потребують мінімізації і нейтралізації. З огляду на це вважаємо доцільним зупинитися на термінологічних проблемах розуміння «промислового підприємства» як економічної категорії. Незважаючи на численність наукових праць, що стосуються створення, функціонування і розвитку промислових підприємств, саме у категоріальному апараті існують значні прогалини щодо його розуміння. Більшість тлумачних словників і енциклопедій не дають визначення категорії «промислове підприємство». Наприклад, тлумачний словник С. Ожегова визначає сутність промисловості як «...галузі виробництва, що охоплює переробку сировини, розробку надр, створення засобів виробництва і предметів споживання» [1]. Підприємство ж розглядається як «...виробнича або господарська установа: завод, фабрика, майстерня» [2]. Але при цьому не дається трактовка поєданого словосполучення «промислове підприємство». Академічний тлумачний словник української мови визначає підприємство як «...окрема

виробнича установа (завод, фабрика т. ін.)» та як «...діяльність у якій-небудь галузі, що дає прибутки» [3]. Сутність промисловості трактується як «...найважливіша галузь суспільного матеріального виробництва; сукупність підприємств (фабрик, заводів, електростанцій, шахт т. ін.), на яких виробляються знаряддя праці, добувається і обробляється сировина, виготовляється частина предметів споживання» [4]. У цьому словнику також не надається тлумачення терміну «промислове підприємство».

У законодавчому полі України належність підприємств до промислових визначається через дотримання вимог Національного класифікатора України ДК 009:2010 [5] та Державного класифікатора будівель та споруд ДК 018-2000 [6]. Згідно із зазначеним, промислове підприємство – це підприємство, яке «...виробляє промислову продукцію у визначених обсягах згідно з заданою технологією» [5].

Податковий кодекс України (ПКУ), визначаючи об'єкти оподаткування (п. п. 266.2.2 п 66.2 ст. 266 ПКУ), вважає промисловими підприємства, що здійснюють процес промислового виробництва, котрий трактують як «...процес перероблення (механічного, хімічного, ручного тощо), який використовують для виготовлення нової продукції (споживчих товарів, напівфабрикатів чи засобів виробництва), оброблення товарів, які були у використанні, надання промислових послуг» [5, 7]. Промислові підприємства, що відображають процес промислового виробництва відносяться до таких секцій Національного класифікатора України: секція В «Добувна промисловість та розроблення кар'єрів»; секція С «Переробна промисловість»; секція Д «Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря»; секція Е «Водопостачання; каналізація, поводження з відходами»; секція F «Будівництво».

Державний комітет України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду визначає промислове підприємство як «статутний суб'єкт, що має право юридичної особи і здійснює виробництво та реалізацію продукції певних видів з метою одержання прибутку» [8].

Опрацювання сучасних наукових доробок, дозволяє поглибити розуміння поняття «промислове підприємство» за допомогою наступних визначень.

Промислове підприємство – це: «...комплекс засобів виробництва для здійснення технологічного процесу виготовлення конкретної продукції» [9]; комплекс основних виробничих (цехи), допоміжних (споруди заводоуправління, побутові приміщення, їдальні тощо), енергетичних (електростанції, котельні, компресорні станції), транспортних (гаражі, депо тощо) та складських будівель (приміщення для зберігання сировини, матеріалів, напівфабрикатів й готової продукції), будівель і споруд, пов'язаних єдиним виробничим процесом [10]; «...відокремлене і незалежне з організаційної точки зору утворення зі статусом юридичної особи, яке виробляє та реалізує товари, надає послуги, виконує роботи; ...це складна структура, вся діяльність якої сконцентрована на виробництві нової продукції» [11].

Будь-яке промислове підприємство має на меті отримання прибутку, позитивна динаміка якого є свідченням ефективного функціонування підприємства, що дозволяє забезпечувати зростання доходів власників і робітників, задіяних у виробництві продукції, реалізувати інноваційні розробки і здійснювати інвестиції у власний розвиток, сприяючи тим самим зростанню конкурентоспроможності підприємства на внутрішніх й зовнішніх товарних ринках. Промислове підприємство можна розглядати як самостійне утворення, що здійснює певний виробничий процес, діяльність якого дозволяє задовольняти інтереси власників і робітників та забезпечувати потреби споживачів й інших контрагентів у продукції, що виготовляється.

Виробничий процес будь-якого промислового підприємства може бути пов'язаний з такими видами виробництва, як: *основне* – у ході якого забезпечується виготовлення продукції підприємства з метою її реалізації; *допоміжне* – спрямоване на

ремонт, налагодження, транспортування продукції, запасних частин, напівфабрикатів тощо; *підсобне* – у ході якого виготовляється супутня продукція (наприклад, тара і упаковка, які виступають необхідними складовими транспортування продукції із збереженням її властивостей, характеристик, атрибутів, що визначають товарний вигляд продукції); *побічне* – являє собою переробку та/або утилізацію відходів, які виникають у ході забезпечення основного виробництва; *експериментальне* – в ході якого створюються зразки продукції котрі плануються для подальшого виготовлення.

Наявність у межах промислового підприємства частини, або повного спектра перерахованих виробництв формує його специфіку діяльності, таке підприємство набуває специфічних ознак, які відрізняються від узагальнених (рисунок 1).

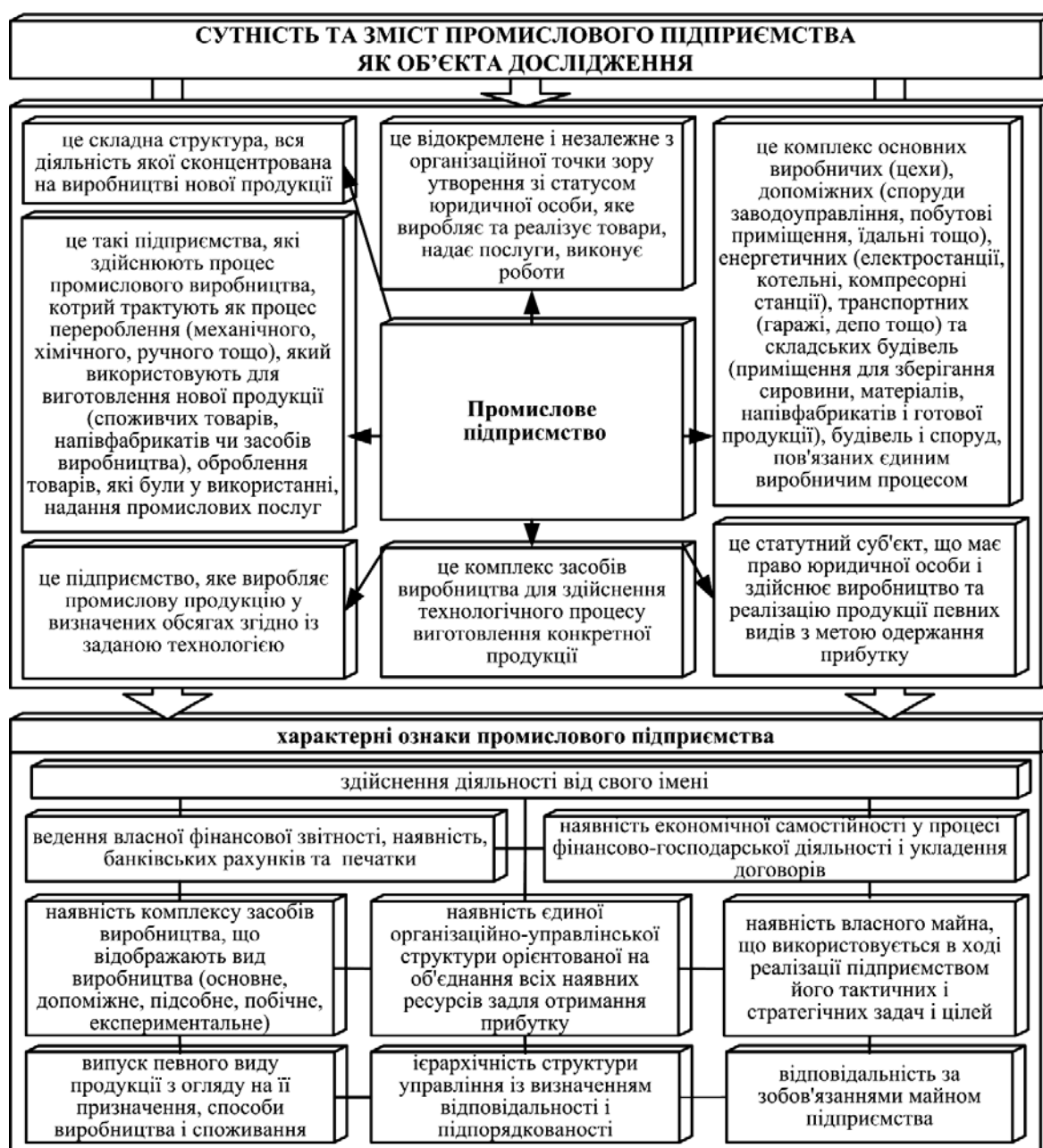

Рисунок 1. Сутність та характерні ознаки промислового підприємства

Figure 1. Essence and characteristics of industrial enterprise

Джерело: розроблено автором.

Основне виробництво відображає профіль промислового підприємства і визначається обладнанням та технологією, що застосовуються у ході виробничої діяльності. Види обладнання формують його структуру і визначають виробничі потужності підприємства, формують вузькі міста реалізації технологічного процесу й зумовлюють витрати, які з ними пов'язані та спричиняють низку фінансових та супутніх їм ризиків. Наприклад, за високого ступеня автоматизації діяльності, промислове підприємство має можливість скоротити витрати виробництва (але не на перших етапах його запровадження, внаслідок високої вартості і переважно прискореного метода нарахування амортизації т. ін.), що з одного боку сприятиме зростанню одержаних прибутків, а з іншого, при використанні у цьому процесі спеціалізованого, а не, наприклад, універсального обладнання, знижує або навіть унеможливує його переорієнтування на випуск іншої продукції, що загалом збільшує ризики фінансових втрат т. ін.

Склад, структура та стан основних засобів виробництва впливають й на рівень потреби у допоміжному виробництві та на рівень витрат, які пов'язані із його забезпеченням. Наприклад, при високому зносі обладнання зростає відсоток браку, що збільшує валові витрати виробництва, а також вимагає більших грошових вкладень у їх ремонт і налагодження. Наявність транспортної інфраструктури, особливо під'їзних колій, якими володіли і які обслуговувались середніми та великими підприємствами промислового комплексу країни порівняно із автомобільними шляхами, і транспортними засобами вимагали більше грошових коштів на утримання та експлуатацію, що зробило транспортування як допоміжний вид виробництва достатньо витратним. А в умовах неповного завантаження виробничих потужностей підприємств й неможливим для утримання, унаслідок чого промислові підприємства значно втратили свій потенціал, у тому числі, через ліквідацію під'їзних колій, розвантажувально-навантажувального обладнання тощо.

Підсобне виробництво, зокрема виготовлення упаковки, стає більш затратним. Так, унаслідок зростання вимог споживачів до зовнішнього вигляду товару, підприємство потребує придбання додаткового обладнання, навчання та/або перенавчання персоналу т. ін., що негативно позначається на витратах на збут та інших витратах. У такому випадку підприємство вирішує чи розвивати власне підсобне виробництво, чи замовляти означену продукцію у спеціалізованих компаній, відповідно передаючи їм ризики, що супроводжують даний процес.

Експериментальне виробництво дозволяє створювати нові зразки продукції, використовуючи при цьому інноваційні розробки. Наявність експериментального виробництва безумовно створює потенційні переваги підприємства у створенні конкурентоспроможної продукції, розширенні ринку збуту, а за рахунок зростання нематеріальних активів (патентів, ліцензій тощо) сприяє посиленню захисної здатності підприємства від небажаних поглинань т. ін. Проте запуск експериментальних зразків у серійне чи масове виробництво потребує залучення кредитних та/або інвестиційних ресурсів, що супроводжується інноваційними, інвестиційними, валютними, процентними та іншими видами фінансових ризиків. Одночасно відмова підприємства від науково-дослідних робіт і створення експериментального виробництва знижує для підприємства можливість ефективного розвитку і розширення ринку збуту у відповідності із змінами товарної та ринкової кон'юнктури. Як бачимо, виробничі процеси, що здійснюються промисловими підприємствами формують свій унікальний набір ризиків, які за умови неможливості уникнення/передачі та мінімізації здатні спричинити значні фінансові втрати.

Розуміння сутності промислового підприємства поглиблюється через врахування спектру властивих йому функцій, у ході реалізації яких виникають збурюючі чинники,

які спричиняють різні види фінансових ризиків. До ключових функцій промислового підприємства доцільним віднести такі три групи: загальні, внутрішньо організаційні та функції зумовлені сферою діяльності, територіальним розміщенням та специфічними особливостями (рисуюнок 2).

ФУНКЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА				
1. Загальні функції промислового підприємства				
Виробнича	Відтворювальна	Інтеграційна	Збірна (узагальнена)	Стабілізує
Виражає залежність результатів діяльності від кількості та комбінації витрачених факторів виробництва та визначається конкретними технологічними процесами, що використовуються для створення продукції (робіт, послуг)	Проявляється у інвестуванні (спрямуванні) капіталу на розвиток, оновлення, розширення всіх підрозділів підприємства	Полягає в певному об'єднанні в часі і просторі різнобічних соціально-економічних процесів й отриманні результату шляхом використання системних мультиплікативних ефектів	Реалізується у вигляді накопичення «виробничої пам'яті», закріпленої в традиціях підприємств, «сумі технологій», виробничої, господарської, управлінської діяльності, особливостях взаємовідносин, соціального клімату на підприємстві	Сприяє формуванню оптимальної кон'юнктури на місцевому, регіональному і національному ринку, створенню оптимальних умов функціонування та розвитку
2. Внутрішньоорганізаційні функції промислового підприємства				
Адміністративна	Економічна	Комерційна	Фінансова	
Передбачає раціональне використання всіх засобів виробництва, координацію дій працівників, належне управління персоналом, контроль за результатами праці	Полягає в задоволенні потреб товаровиробників і споживачів у товарах та послугах	Виражається в ефективній закупівлі факторів виробництва та реалізації виготовленої продукції (робіт, послуг)	Проявляється в залученні, розподілі і використанні фінансових ресурсів	
Науково-технічна	Соціальна		Інформаційна	
Сприяє розвитку та прискоренню темпів науково-технічного прогресу	Проявляється в задоволенні потреб як споживачів у різних сферах, так і робітників підприємства та членів їх сімей		Проявляється в поширенні інформації щодо продукції, ринків, цін і т.ін.	
3. Функції обумовлені сферою діяльності, територіальним розміщенням та специфічними особливостями				
Бюджетно-податкова	Містоутворююча	Соціально-стимулююча	Інноваційна	Інвестиційна
Реалізує взаємовідносини підприємств та держави з питань розподілу прибутку, формування і використання бюджетних коштів	Проявляється в створенні базових умов виникнення, становлення і розвитку населених пунктів різних видів	Передбачає стимулювання і соціальний захист робітників підприємства та членів їх сімей за рахунок різних фондів стимулювання, утримання й розвитку соціальної інфраструктури	Полягає в генерації, фільтрації і поширенні інновацій за рахунок впровадження яких здійснюється технологічний та організаційний розвиток підприємства і оновлення продукції	Полягає у виборі і реалізації найбільш ефективних форм реальних і фінансових інвестицій з метою забезпечення високих темпів розвитку зростання ринкової вартості промислового підприємства

Рисуюнок 2. Функції промислового підприємства

Figure 2. Functions of industrial enterprise

Джерело: розроблено автором.

Досліджуючи комплекс загальних функцій промислового підприємства та визначаючи роль кожної функції зауважимо, наступне: за допомогою *виробничої* функції ресурси перетворюються у результати виробництва; при *відтворювальній* – відбувається оновлення та розширення всіх структурних підрозділів суб'єкта господарювання за

прийнятими способами, методами і механізмами прийняття рішень; *інтеграційна* – забезпечує безпеку і стабільний розвиток; *збірна (узагальнена)* – реалізує певні наміри тієї чи іншої особи (осіб) та внутрішню логіку підприємства; *стабілізуюча* – сприяє створенню оптимальних умов функціонування і розвитку промислового підприємства.

Роль системи внутрішньоорганізаційних функцій підприємства проявляється таким чином: *адміністративна* – дозволяє реалізувати управлінські, організаційні і контролюючі функції на підприємстві; *економічна* функція властива кожному підприємству незалежно від його структури, галузі, ступеня підпорядкованості органам державної влади тощо; *комерційна* – реалізується на підприємстві окремими ланками, склад і кількість яких залежить від розмірів підприємства, і спрямована на безпосереднє або опосередковане задоволення потреб споживачів; *фінансова* – визначає фінансові та інвестиційні можливості підприємства; *науково-технічна* – сприяє розвитку та прискоренню темпів науково-технічного прогресу; *соціальна* – проявляється у задоволенні потреб як споживачів продукції, так і робітників, що її виготовляють та визначається рівнем доходів, динамікою їх змін, доступністю соціальних благ; *інформаційна* – проявляється у доступі до інформаційних ресурсів та формуванні власної інформації стосовно ринків збуту, ринків залучення капіталу, потребі у продукції що виготовляється т. ін., від повноти, достовірності якої залежить реальність сформованих на підприємстві планів і програм розвитку.

Група функцій, зумовлених сферою діяльності, територіальним розміщенням та специфічними особливостями визначає специфіку і напрямки діяльності промислового підприємства та забезпечує виконання його відповідальності перед бюджетом і робітниками, характеризує здатність не тільки створювати інновації, а й запроваджувати їх у виробничий процес, процес управління тощо.

Реалізація функцій прослідковується в ході досягнення тактичних і стратегічних цілей, які реалізуються через проведення зваженої політики підприємства, у ході здійснення яких проявляються численні ризики, що формуються мінливими умовами зовнішнього й внутрішнього середовища (Таблиця 1).

Таблиця 1. Взаємозв'язок і взаємозалежність функцій, складових загальної політики, фінансових та ринкових ризиків промислового підприємства

Table 1. Interrelation and interdependence of functions, components of general policy and financial and market risks of industrial enterprise

Функції промислового підприємства	Складові загальної політики промислового підприємства	Основні фінансові та ринкові ризики, пов'язані з реалізацією складових загальної політики промислового підприємства
1	2	3
Виробнича	економічна, фінансова, техніко-технологічна, інвестиційна, інноваційна	операційні, техніко-технологічні, інноваційні, інвестиційні, кредитні, процентні, ризики незбалансованої ліквідності
Відтворювальна	економічна, інвестиційна, інноваційна, комунікаційна	операційні, техніко-технологічні, інноваційні, інвестиційні, кредитні, процентні, ризики персоналу, ризики неплатоспроможності, ризики зниження фінансової стійкості, бюджетні, податкові
Інтеграційна	економічна, фінансова, комунікаційна	операційні, техніко-технологічні, інноваційні, інвестиційні, кредитні, процентні, операційні, ризики персоналу
Збірна (узагальнена)	економічна, фінансова, комунікаційна	операційні, техніко-технологічні, ризики порушення рівноваги фінансового розвитку, інноваційні, інвестиційні, кредитні, процентні

Закінчення таблиці 1

End of table 1

1	2	3
Стабілізуюча	економічна, фінансова, комунікаційна	неплатоспроможності, втрати фінансової стійкості, кредитні, процентні, інвестиційні, ризики форс-мажорних обставин, валютні, податкові, бюджетні, юридичні, інфляційні, репутаційні, ризики персоналу
Адміністративна	фінансова, комунікаційна	операційні, цінові, криміногенні, ризики персоналу,
Економічна	економічна, фінансова	цінові, товарні, фондові, процентні, валютні, депозитні, кредитні, форс-мажорні
Комерційна	асортиментна, облікова, асортиментна, збутова	бюджетні, податкові, митні, товарні, цінові, процентні, валютні, ризики втрати контролю над операціями
Фінансова	фінансова, дивідендна	ризики порушення рівноваги фінансового розвитку, ризики незбалансованої ліквідності, фондові, процентні, валютні, депозитні, кредитні та інші
Науково-технічна	техніко-технологічна, інноваційна, інвестиційна, комунікаційна	Інноваційні, інвестиційні, інформаційні, ризики втрати кваліфікації персоналу
Соціальна	комунікаційна, соціальна	інформаційні, ризики втрати доходів і прибутків, неплатоспроможності
Інформаційна	Комунікаційна	інформаційні, ризики персоналу
Бюджетно-податкова	економічна, фінансова	неплатоспроможності, втрати фінансової стійкості, кредитні, процентні, інвестиційні, валютні, податкові, бюджетні, митні,
Містоутворююча	фінансова, соціальна, комунікаційна	бюджетні, податкові, юридичні, кредитні, втрати ліквідності,
Соціально-стимулююча	соціальна, економічна	Ризики втрати доходів, інфляційні
Інноваційна	інноваційна, інвестиційна	Інноваційні, операційні, процентні
Інвестиційна	інвестиційна, фінансова, комунікаційна	Інноваційні, операційні, процентні, фондові, кредитні, валютні

Джерело: власна розробка автора.

Як бачимо, забезпечення функціонального призначення промислового підприємства здійснюється шляхом поєднання основних складових загальної політики спрямованої на досягнення основних цілей функціонування і розвитку.

Численність і різноманітність фінансових та супутніх їх ризиків, що виникають в діяльності промислового підприємства актуалізують проблематику управління фінансовими ризиками, що спрямовано на мінімізацію негативного впливу на процеси життєдіяльності промислового підприємства.

З огляду на те, що кожне промислове підприємство має притаманні йому особливості, які відрізняють його від інших аналогічних підприємств та певні риси, які дозволяють порівняти його з іншими підприємствами, можна зазначити, що системі фінансових ризиків можливо виділити загальні та специфічні групи ризиків. Такій градації ризиків повинна передувати систематизація промислових підприємств, що дозволить виділити характерніші групи означених промислових утворень.

Дослідження науково-довідкової літератури та законодавчої бази дозволило автору узагальнити основні критерії класифікації та виділити наступні види промислових підприємств [5,7, 9–12].

1. *За видами економічної діяльності* (згідно із Національним класифікатором ДК 009:2010), промислові підприємства можуть належати до:

– добувної промисловості та розроблення кар'єрів (добування кам'яного та бурого вугілля; добування сирої нафти та природного газу; добування металевих руд;

добування інших корисних копалин і розроблення кар'єрів; надання допоміжних послуг у сфері добувної промисловості та розроблення кар'єрів);

- переробної промисловості (виробництво харчових продуктів (у т. ч.: м'яса та м'ясних продуктів, перероблення та консервування риби, перероблення та консервування фруктів і овочів, виробництво олії та тваринних жирів, виробництво молочних продуктів, виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів і крохмальних продуктів, виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів, виробництво інших харчових продуктів); виробництво напоїв; виробництво тютюнових виробів; текстильне виробництво; виробництво одягу; виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів; крім меблів; виробництво паперу та паперових виробів; поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації; виробництво коксу та продуктів нафтопереробки; виробництво хімічних речовин і хімічної продукції; виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів; виробництво гумових і пластмасових виробів; виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції; металургійне виробництво; виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування; виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції; виробництво електричного устаткування; виробництво машин і устаткування; виробництво автотранспортних засобів тощо);

- постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря;
- водопостачання, каналізація, поводження з відходами (забір, очищення та постачання води; каналізація, відведення й очищення стічних вод; збирання, оброблення й видалення відходів; відновлення матеріалів; інша діяльність щодо поводження з відходами);

- будівництво (будівництво будівель; будівництво споруд; спеціалізовані будівельні роботи).

2. *За ступенем охоплення підприємством різних стадій виробництва* виділяють: підприємства на яких виконується одна чи кілька стадій виробництва та комплексні підприємства (на яких виконується більшість або всі стадії виробництва);

3. *За ступенем спеціалізації та за масштабами виробництва однотипної продукції* промислові підприємства:

- спеціалізовані (вузькоспеціалізовані, монопрофільні) – випускають обмежений спектр продукції, а на кожному робочому місці кількість видів робіт є незначною. Можуть поділятися на: заготівельні, виробничі, переробні та інші;

- універсальні (багатопрофільні) – виробляють широку номенклатуру і значний асортимент продукції різного призначення, при цьому на кожному робочому місці може виконуватись широкий спектр робіт. Можуть поділятися на: виробничо-заготівельні, виробничо-переробні, заготівельно-переробні тощо;

- комбіновані (змішані) – складають перехідну групу між спеціалізованими і універсальними видами промислових підприємств; при цьому один і той самий вид сировини або готової продукції на одному і тому підприємстві здатен перетворюватися паралельно або послідовно на другий, а згодом, і третій вид продукції (приміром, виробничо-заготівельно-переробні підприємства);

За призначенням готової продукції: виробництво засобів виробництва (машин і устаткування, транспортних засобів тощо); виробництво предметів споживання (виробництво харчових продуктів; текстилю, одягу, шкіри тощо);

За характером процесу переробки сировини: підприємства з безперервним процесом виробництва; підприємства переривчастим процесом виробництва;

За часом роботи протягом року: підприємства сезонної дії (наприклад, підприємства пов'язані з переробкою окремих видів сільськогосподарської продукції); підприємства цілорічної дії (наприклад, виробництва одягу, машин і устаткування, транспортних засобів тощо);

За розміром (згідно із статтею 55 Господарського кодексу України):

– мікропідприємства – «...юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України»;

– малі підприємства – «...юридичні особи, суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України»;

– середні – усі інші суб'єкти, що не належать до мікро-, малих та великих підприємств;

– великі – «юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України» [12].

Значна кількість великих підприємств, якими вирізнялась українська економіка за часів існування радянської системи господарювання, згодом припинила своє існування внаслідок нездатності адаптуватись до потреб ринкової економіки, через що країна втратила значну частину своїх виробничих потужностей. Криза у промисловому секторі підштовхнула розгортання затяжної кризи, наслідки якої виявились неподоланими й досі.

За формою власності: державні – базуються на державній власності; колективні, які працюють на основі колективної власності; приватні, що функціонують на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи); підприємства, засновані на змішаній формі власності, котрі діють на базі об'єднання майна різних форм власності.

За технологічною (територіальною) цілісністю і ступенем підпорядкованості:

– асоційовані – це група суб'єктів господарювання – юридичних осіб, пов'язаних між собою відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі в статутному капіталі та/або управлінні [12, стаття 126]. У структурі асоційованих підприємств можна виділити: головні, які мають виключне право діяти від групи (об'єднання підприємств) – учасників господарських відносин та дочірні, які залежать від іншого підприємства;

– підприємства, що не підпорядковані іншому підприємству.

За належністю капіталу: національні – де капітал підприємства належить резидентам України; іноземні – у яких капітал підприємства належить нерезидентам України; спільні підприємства – які функціонують на капіталі, що належить як резидентам, так і нерезидентам України.

Наведені ознаки класифікації не є остаточними і повними, вони можуть уточнюватися і доповнюватися по мірі розвитку суспільного виробництва, появи нової техніки і технологій, котрі дозволяють залучати і використовувати нові види ресурсів.

Усе різноманіття промислових підприємств функціонує в умовах невизначеності зовнішнього й внутрішнього середовища, зміни якого спричиняють появу різних видів фінансових ризиків та зумовлюють особливості їх коливання.

Висновки. У ході досягнення цілей підприємства та реалізації виробничої, фінансової, збутової та інших напрямків загальної політики, промислове підприємство відчуває вплив збурюючих факторів, здатних призвести до фінансових втрат. Протидія негативному впливу ризикоформуючих факторів повинна забезпечуватися системою управління фінансовими ризиками промислового підприємства. З огляду на специфічність окремих фінансових ризиків, які притаманні різним промисловим

підприємствам різної галузевої спрямованості, вважаємо необхідним класифікувати загальні і специфічні фінансові та супутні їх ризики для різних видів діяльності, що потребує подальших наукових досліджень.

Conclusions. While accomplishing the enterprise goals and implementing production, financial, marketing and other general policy directions, the industrial enterprise is influenced by disturbing factors resulting in financial losses. The countermeasures to the negative impact of risk-forming factors should be provided by the financial risk management system of the industrial enterprise. Taking into account the peculiarity of certain financial risks typical for different industrial enterprises of various areas, we consider it necessary in further scientific investigations to classify general and specific financial and related risks for different types of activity.

Список використаної літератури

1. Словарь Ожегова. Толковый словарь русского языка. URL: <http://www.ozhegov.com/words/27943.shtml>.
2. Словарь Ожегова. Толковый словарь русского языка. URL: <http://www.ozhegov.com/words/26408.shtml>.
3. Словник української мови: в 11 томах. Том 6. 1975. С. 487. URL: <http://sum.in.ua/s/pidpryjemstvo>.
4. Словник української мови: в 11 томах. Том 8. 1977. С. 230. URL: <http://sum.in.ua/s/promyslovistj>.
5. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10>.
6. Державний класифікатор будівель та споруд: ДК 018-2000. URL: https://dnaop.com/html/32977_2.html.
7. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
8. Державний комітет України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду. Наказ «Про затвердження Правил безпеки в газовому господарстві коксохімічних підприємств і виробництв» від 27.03.2007. № 61. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TM032405.html.
9. Понятие о промышленном предприятии. URL: <http://topknowledge.ru/ekonomika-predpriyatiya/1682-ponyatie-o-promyshlennom-predpriyatii.html>.
10. Основные определения, типологическая классификация промышленных предприятий. URL: <http://stroy-spravka.ru/article/osnovnye-opredeleniya-tipologicheskaya-klassifikatsiya-promyshlennykh-predpriyatii>.
11. Промышленные предприятия: понятие и сущность. URL: <https://sprintinvest.ru/promyshlennyye-predpriyatiya-ponyatie-i-sushnost>.
12. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

References

1. Tolkovyy slovar' russkogo yazyka. Explanatory dictionary of the Russian language. URL: <http://www.ozhegov.com/words/27943.shtml>.
2. Tolkovyy slovar' russkogo yazyka. Explanatory dictionary of the Russian language. URL: <http://www.ozhegov.com/words/26408.shtml>.
3. Slovyk ukrayins'koyi movy. URL: <http://sum.in.ua/s/pidpryjemstvo>.
4. Slovyk ukrayins'koyi movy. URL: <http://sum.in.ua/s/promyslovistj>.
5. Natsional'nyy klasyfikator Ukrayiny. Klasyfikatsiya vydiv ekonomichnoyi diyal'nosti DK 009:2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10>.
6. Derzhavnyy klasyfikator budivel' ta sporud: DK 018-2000. URL: https://dnaop.com/html/32977_2.html.
7. Podatkovyy kodeks Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
8. Derzhavnyy komitet Ukrayiny z promyslovoyi bezpeky; okhorony pratsi ta hirnychoho nahlyadu, Nakaz "Pro zatverdzhennya Pravyl bezpeky v hazovomu hospodarstvi koksokhimichnykh pidpryemstv i vyrobnytstv" vid 27.03.2007 № 61). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TM032405.html.
9. Ponyatiye o promyshlennom predpriyatii. The concept of an industrial enterprise. URL: <http://topknowledge.ru/ekonomika-predpriyatiya/1682-ponyatie-o-promyshlennom-predpriyatii.html>.
10. Osnovnyye opredeleniya, tipologicheskaya klassifikatsiya promyshlennykh predpriyatiy. Basic definitions, typological classification of industrial enterprises. URL: <http://stroy-spravka.ru/article/osnovnye-opredeleniya-tipologicheskaya-klassifikatsiya-promyshlennykh-predpriyatii>.
11. Promyshlennyye predpriyatiya: ponyatiye i sushnost'. Industrial enterprises: concept and essence. URL: <https://sprintinvest.ru/promyshlennyye-predpriyatiya-ponyatie-i-sushnost>.
12. Hospodars'kyy kodeks Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.